

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 23 Volume: 5 Issue: 23

Güz 2012 Fall 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ABDÜRREŞİD İBRAHİM'İN İZİNDE: ALEM-İ İSLÂM'IN HÂLİ VE İTTİHAD-I İSLÂM'IN İMKÂNLARI ÜZERİNE*

IN THE LEAD OF ABDÜRREŞİD İBRAHİM: ON THE STATE OF THE WORLD OF ISLAM AND THE MEANS OF THE ISLAMIC UNITY

Mehmet KAYGANA**

Öz

Yoruma açık oluş ve çok anlamlılık edebî eserin temel vasıflarındandır. Bu noktadan hareketle bir edebî metinde söylenmeyen de söylenen kadar dikkat çekici olabilir. Mehmet Akif'in Safahât'ın ikinci kitabında Abdürreşid İbrahim Efendiye çizdiği rota ve söylettikleri, böyle bir okuma için son derece elverişlidir. İlk olarak Süleymaniye Camii ve Galata Köprüsü'nü betimleyen şair, bu iki mimarî yapıyı İslâm toplumunun bugünü (hal) ile olması gereken (ideali) görünümü adına birer sembol olarak kullanır. Söz konusu eserde Abdürreşid İbrahim Efendi, öncelikle hilafetin emanetçisi olarak ümmetin sorumluluğunu taşıyan Osmanlı payitahtının içinde bulunduğu durumu gözler önüne serer. Ardından Osmanlı siyasi egemenliği dışındaki İslam topluluklarına ait gerçekçi gözlemlerle tabloyu tamamlar. Böylece okuyucu bütün İslâm âleminin ilmi, siyasi ve ekonomik açıdan ne durumda olduğunu görme imkânı yakalar.

Abdürreşid İbrahim'in yolculuğu İstanbul'da başlar, İdil-Ural bölgesi üzerinden Türkistan'a, oradan Uygur bölgesine (Doğu Türkistan) uzanır ve Hindistan üzerinden dönülen İstanbul'da son bulur. Söz konusu güzergâh, İslâm coğrafyasını Osmanlı merkezinde ele alan bir zihniyeti yansıtır. İstanbul, Osmanlı Devletinin -tüm Arap coğrafyasını ve Balkanları kapsayacak şekilde- dolayısıyla hilafetin sembolüdür. Yukarıda zikredilen diğer mekân adları Osmanlı dışındaki İslam coğrafyasını temsil edecek genişliktedir. Meşrutiyet öncesi İstanbul'u, Türkistan ve Uygur bölgesi, İslam toplumlarının maddî manevî anakronizmini teşrih için seçilmiş bir kesittir. İdil-Ural bölgesi, Hindistan ve Meşrutiyet sonrası İstanbul'u modernleşme sürecinde yaşanan aksaklıkların takdimi için biraya getirilmiş örneklerdir. Kanaatimiz odur ki Akif'in Abdürreşid İbrahim Efendi'nin cümleleriyle dile getirdiği tenkitler mefhum-u muhalifiyle ele alındığında 'olması gerekeni' işaret eden bir okumaya izin vermektedir. Çalışmamızda böyle bir okumayla İslâm birliğinin önündeki engellerin ve yeniden diriliş için yapılması gerekenlerin millî şair tarafından nasıl takdim edildiğini ele almayı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Süleymaniye Camii, Galata Köprüsü, Şiir Tahlili, İttihadı İslâm.

Abstract

The key features of this literary work are being open to critics and being polysemantic. Taking these into consideration we should say things that are not stressed in the literary work can be as conspicuous as those stressed. The route set up for Abdürreşid İbrahim Efendi by Mehmet Akif in the second book of "Safahat" and the text written for Abdürreşid İbrahim Efendi to articulate are extremely suitable for such kind of reading of a literary work.

To begin with, the poet having described The Süleymaniye Mosque and the Galata Bridge, used these two masterpieces as a symbol of the ideal view of the Islamic community.

* Bu çalışma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi tarafından 13-15 Ekim 2011 tarihlerinde düzenlenen "Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu"nda sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

In the literary work mentioned above Abdurresid Ibrahim Efendi observes the condition of the capital city of the Ottoman Empire, as the trustee of the former caliphate and the bearer of the responsibility of the all the Islamic community.

Then he completes the picture by the realistic portrait of the part of the Islamic community outside the political dominance of the Ottoman Empire. Thus the reader can observe the scientific, political and economic state of the Islamic world. The journey of Abdurresid Ibrahim begins in Istanbul, then stretches to Turkistan via İdil-Ural region, then to Uygur region (The Eastern Turkistan), finally in India turning back and ending in Istanbul. The route under discussion reflects the dominant mentality of the Islamic community in the central region of the Ottoman Empire.

Istanbul representing the Ottoman Empire that covers all the Arabic territories and the Balkans, is also the symbol of the caliphate. The locations mentioned above all have the potentiality of representing the Islamic world outside the Ottoman borders.

Istanbul before the Constitutional Monarchy, Turkistan and Uygur region are the locations chosen for establishing both physical and spiritual anachronism of the Islamic Communities. The examples of defects in the period of modernization of the İdil-Ural region, India and Istanbul in the period after the Constitutional Monarchy are gathered separately. We firmly believe that by the sentences full of criticism that Akif makes his protagonist Abdürresid Ibrahim Efendi articulate let the reader interpret the work as mentioned above.

In this work we aimed at emphasizing the way the National poet represented the important and necessary changes that might be done for overcoming the barriers ahead of the Islamic unity and for its revival.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Süleymaniye Mosque, Galata Bridge, Analysis of poem, Islamic Unity.

Giriş

“İslâm’ı inanç, düşünce, ahlâk, siyaset, idare ve hukuk bakımından hayata hâkim kılmak, Müslümanlar arasında birlik ve dayanışmayı tesis ederek İslam ülkelerini Batı karşısında geri kalmışlıktan kurtarmak amacıyla yönelik bir çözüm arayışı” olarak (Türköne, 2001: 60) İslâmcılık, edebiyatta en güçlü ve samimi sesini Akif’te bulmuştur. “Safahat’ın ikinci kitabı olan Süleymaniye Kürsüsü’nden itibaren Mehmet Âkif’in şiiri İslâmcılık anlayışını en geniş biçimde ifade eden bir edebî metindir.” (Okay ve Kahraman, 2001: 70).

Sahabat¹ İslâm birliği düşüncesini ele alış noktasında dikkat çekici bir üsluba sahiptir. Akif, istediğini yazabilen, vezni kafiye, kelimeyi dilediği yere sürükleyebilen bunları yapabilmek için şiirini mekanik denilebilecek bir plan etrafında kurgulayan bir şairdir (Kuntay, 2011: 323). Safahat’ın genelinde görülen bu dikkat Süleymaniye Kürsüsünde de mevcuttur. Bu açıdan yaklaşıldığında şiirin Galata Köprüsü ve Süleymaniye Camii tasvirleriyle başlaması bir tesadüf değildir. Aksine bu mısralar metne içkin anlamın inşası noktasında şiirin genelini birbirine bağlar ve sözü edilen mimari yapılara yüklediği sembolik anlamlarla bu eserleri âlemi- i İslâm’ın durumu ve ittihadı-ı İslâm’ın imkânı adına bir değerlendirme ölçütü haline getirir.

Galata Köprüsü ve Süleymaniye Camii

Süleymaniye Kürsüsünde, “ye’s, yosun çehreli miskin sular, hilKate küsmüş durgun kenar, pis, eski, ağlamış yüzüzlü sakil evler ve acı” gibi ifadelerle yoğunlaştırılan bir panorama ile başlar. Kapkaranlık bir halet-i ruhiyeyi yansıtan bu tablonun orta yerine, insanda tüm bu olumsuzlukların müsebbibiymiş hissi uyaran ‘köprü’² yerleştirilmiştir. Sonrasında keskin bir istihza ile ayrıntıları belirginleştirilen bu köprü, yaşanan zamanın (sosyal, siyasi ve ekonomik) gerçekliğini temsil edecek bir kıvama getirilmiş ve okuyucusunu böyle bir gerçekliğe şahit olmanın, ondan kaçamamanın hüznüne hapsedilmiştir.³

¹ Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul 1991. Eserler ilgili atıflar bu baskıdan yapılacaktır.

² Akif’in sözünü ettiği köprü 1875’te yapılan ve 1912’ye kadar kullanılan 3. Köprü olmalıdır. Resim 1’deki bu köprü artık miadını doldurmuş olduğundan -1912’de yenilenmiştir- şairin eleştirileri yerinde ve gerçekçi gözlemlere dayanmaktadır diyebiliriz.

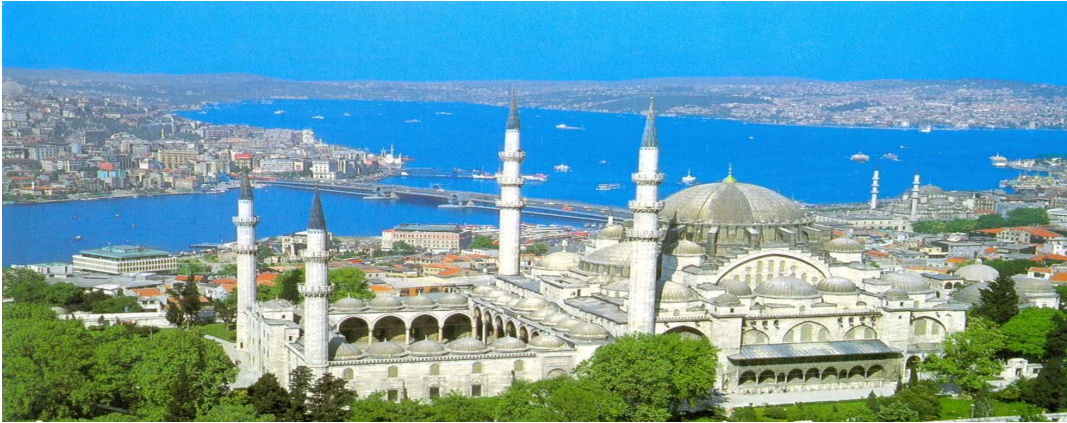
³ Bu biraz eşelediğinizde gözyaşı bulacağınız tam da Akif’e has bir istihzadır (Kuntay, 2011:377).

Resim 1: Galata Köprüsü

Sanat ve iktidar arasındaki ilişki daima insan zihnini meşgul etmiştir. Hemen her sanat dalını kapsayan bu hakikatin en somut ve göz alıcı sonuçlarını mimaride görmek mümkündür. Goethe, mimariyi dondurulmuş müziğe benzetirken iktidar ile mimari arasındaki ilişkiye de açıklama getiriyor bir bakıma. Bazı eserleri bir devrin, şahsın ya da zihniyetin sembolü olarak görmemize sebep olan mimari ile iktidar arasındaki bu ilişki, Akif'in de dikkatinden kaçmamıştır. Zira Süleymaniye Kürsüsünde'ki Galata Köprüsü'nün hangi dönemin, şahsın ya da zihniyetin temsilcisi olduğu sorusunun cevabı, sözü edilen metnin niyetini bulabilmek adına son derece önemlidir.

Şiirin planlanması, yukarıdaki soruya cevap verebilmek için okumanın sürdürülmesini gerekli kılar. Bakışlarını Süleymaniye Camii'ne çeviren şairin söyledikleri, bir yandan Süleymaniye'yi ve temsil ettiği değerleri yüceltirken diğer yandan kıyas unsuru olarak kullanıldığı Galata Köprüsü'nün biraz önce değindiğimiz kesif görünümünü karartır da karartır. Sanatkâr böylece, Köprü'yü betimlerken kullandığı ironik üslubu Süleymaniye'yi anlatırken de sürdürmüş olur. Cami için söylenen her olumlu söz, bu ironi sebebiyle, Köprü'yü ve şiirde kazandığı sembolik manayı güçlendirir. Meseleyi daha anlaşılır kılmak için Süleymaniye Külliyesi'ne yakından bakmakta fayda var:

Resim 2: Süleymaniye ve Çevresi

Tarihi yarımada'yı oluşturan tepelerin en yükseği üzerine kurulan Süleymaniye Camii, Boğaz, Marmara ve Haliç'i gören Galata ve Karaköy'e nazır muhteşem bir mevkîe sahiptir ve geçmişte olduğu gibi bugün de İstanbul'un en görkemli yapıtlarındandır.

"Cami, dört medrese, tıp medresesi, darüşşifa, darülhadis medresesi, sıbyan mektebi, darülkurra, tabhane, dâruzziyafe, kervansaray, dükkanlar, hamam ve türbelerden oluşur. Osmanlı döneminin en büyük külliyesidir ve mimarlık tarihinin en büyük şantiye organizasyonlarından biriyle gerçekleşmiştir. Menzil külliyelerinin kervansaray-ımarat-hamam üçlüsü ile kent külliyelerinin darüşşifa

ve medrese yapılarını görkemli bir caminin çevresine toplayan, ancak esasen çeşitli bilim dallarının bir arada okutulduğu geniş kapsamlı bir yüksek öğretim sitesi olarak tasarlanan Süleymaniye Külliyesi, çok işlevli külliye modelinin ileri bir aşamasını yaratmıştır. Osmanlı Devleti'nin en parlak döneminin, en güçlü hükümdarının ve en iyi mimarının ortaya koyduğu bir simge yapıdır." (http://www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail_suleymaniye-kulliyesi_10014.html)

Resim 3: Süleymaniye ve Çevresi

Akif için Süleymaniye, her şeyden önce yaşanılan gerçekliğin sebep olduğu acıyı ve karamsarlığı⁴ bertaraf edecek bir kıymettir. Yeryüzünün kirinden pasından uzak, adeta nurani bir yapıdır.⁵ Bu emsalsiz eser, Müslüman imanın somut halidir. (Ersoy, 1991: 142) Söz konusu iman son derece fitridir. Süleymaniye nasıl üzerinde kurulduğu tepenin tabii uzantısı gibi duruyorsa bu iman da temellerindeki ilim, inşasındaki gayret ve irade ile insan fitratının gereklerine uygun; sarsılmaz, yıkılmaz bir nüvedir. Akif'in peşinde olduğu da işte sarsılmayan, yıkılamaz ve aşılamaz bu imandır.

Süleymaniye'yi ortaya çıkaran imanın temelinde tabiatla boy ölçüşebilecek bir ilmi birikim yer almaktadır. Gerçekte de Süleymaniye çevresindeki medreseler Osmanlı ilmiyesinin Fatih'ten sonraki merkezidir. Böyle bir ilmî birikim tekrara düşen, yeniliğe kapalı bir medreseyle değil İbni Rüşleri, İbni Sinaları yetiştiren medreselerle sağlanabilir.⁶

Süleymaniye'yi inşa etmek için ilim ve imanla birlikte böyle bir çalışmayı baştan sonra idare edebilecek bir organizasyon becerisi, bu çalışma için gerekli insan kaynaklarına ve tüm bunları idare etmek için yönetim kudretine ihtiyaç vardır. Ayrıca bunlara imkân tanıyacak güçlü bir ekonomi de söz konusu işin olmazsındandır.

Süleymaniye Kürsüsünde adlı eserin yirmi üçüncü mısraından başlayarak neredeyse 100 mısra boyunca Mehmet Akif, Süleymaniye'yi sembolleştiren bu özellikleri betimler (Ersoy, 1991:142-147). Kusursuz kabul ettiği bu eserin tüm bileşenlerini izah ederek ona sembolik bir mana yükler. Süleymaniye ile Galata'nın ironik bir zıtlıkla birbiriyle ilişkilendirildiğini hatırladığımızda Galata da benzer bir sembolik mananın taşıyıcısı kılınır.

Bizce Akif, böyle bir kompozisyon ile Süleymaniye'yi, **ideal İslam toplumunun** sahip olması gereken özelliklerin temsilcisi kılmıştır. İman paydasında buluşmuş, ilme ve çalışmaya

⁴ Safahat'ın bu ve benzeri satırlarında bahsedilen ıstırapı metni okumayanlara anlatmak gerçekten zor. Ardı ardına yaşanan siyasi, askeri ve ekonomik yıkımların hassas ruhlardaki yankısını yine Akif'ten bir örnekle anlatalım: " Akif bana iki defa ağladığını söyledi: Biri bu çocuğu (Hasta şiirindeki verimli öğrenci. MK) yazarken; bir de Süleymaniye Kürsüsünde inkıraz tasvir ederken." (Kuntay, 2011: 80).

⁵ Eserin ilk baskısında Cami tam da buna uygun bir mısra ile tavsif edilir: "O semâvî yuva: O Hudâ lânesi" (Ersoy,1991: 142).

⁶ Kuntay, Akif için medresenin tam da bu anlama geldiğini belirtir (Kuntay, 2011: 281).

değer veren, ekonomik anlamda kendine yeterli, güçlü bir yönetim organizasyonuna sahip bu toplum, ideal bir devlet yapılanmasına vücut verecek böylece bütün ümmeti bir arada toplaması bile koruyabilecek bir imkânla ulaşılabacaktır.

Galata Köprüsü ise yukarıdaki idealden uzaklaşmış, gerçek manada imana ulaşamamış, ilme gereken değeri vermeyen, çalışma ve gayretten uzak, başkasına muhtaç olmaktan gocunmayan, yaşadığı acılara ve daha fazlasına müstahak bir toplumsal yapıyı sembolize etmektedir. Şiirin ilerleyen bölümlerinde bu özelliklere köleliği kader zannetmek, dinin ruhuna yabancılaşma, vurdumduymazlık, aydın ve halk arasındaki kopukluk ve yabancılaşma, zevkperestlik, ahlaksızlık ve nifak gibi olgular da eklenecektir.

Süleymaniye Camii ve Galata Köprüsü'ne yüklenen bu anlamı düşündüğümüzde, İslâm âleminin durumu teşrih masasına yatırılabilir, sorunlar tespit edilip çözüm için olması gereken işaret edilebilir. Manzumenin geri kalanında yapılmak istenen de budur.

Âlemi İslâm'ın Halleri ve İttihadı İslâm'ın İmkânları

Mehmet Akif, bu iki mimari eseri yukarıda izah etmeye çalıştığımız sembolik manayı taşıyacak şekilde tasvir ettikten sonra onları bir ölçü birimi gibi okuyucunun eline verir ve okuyucu da Abdürreşid İbrahim Efendi'nin ardından İslam âleminde gezdirir. İlk durak hilafetin merkezi, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'dur. Abdülhamit dönemi İstanbul'u... Saltanat namına, din namına türlü maskaralıkların yaşandığı, rezaletlerin, felaketlerin üst üste yığıldığı, saraylarını maskaraların, hayâsızların adımladığı bir payitaht. Medrese, mektep, siyaset ve askeriyesi kokuşmuş bir başkent. İlim merkezlerini, ilmin babadan oğla geçeceğini zannedecek kadar cahillerin işgal ettiği, bürokrasinin en önemli makamlarında ehliyetli kişilerin oturduğu Osmanlı başkentinin sorunları bunlarla da bitmez. Fazilet sahibi bireyler içine düştükleri ümitsizlik nedeniyle kıvılcıksız kaçınılmaz sonu beklerken, dini de kendi ümitsizliklerine alet etmektedir. Halk ise ölü toprağı serpilmişçesine vurdumduymaz, olanlardan habersiz, tepkisiz. Kamuoyu yok. Vaiz, bu hasta adamın ruhuna Fatih okumanın uzak olmadığı kanısındadır (Ersoy, 1991: 148-150).

Evet Osmanlı, kürsüdeki vaizin de belirttiği gibi, değil ümmeti bir arada tutmak kendi varlığını dahi devam ettiremeyecek bir durumdadır. Yani, metnin başında Süleymaniye Camii ile sembolize edilen ideal İslam toplumu olmaktan çok uzaktır. Öyleyse Müslümanları bir arada tutacak, koruyup gözetecek, toplum nerededir?

Abdürreşid İbrahim bu sorunun cevabını aramak üzere Rusya'dadır. Hükmettiği insanları baskı, korku ve ölümlerle bir arada tutmaya çalışan bu ülkenin Müslümanları arasında çağın gereklerini dikkate alarak bir diriliş hareketi başlatmıştır. Kurduğu matbaa ile insanları aydınlatmaya çalışmış, bir kamuoyu oluşturmuştur. Başlatılan bu hareket, halkı bir araya getirmiş, zenginler imkânları seferber ederek okuması için Avrupa'ya öğrenci göndermeye başlamıştır. Ancak tüm bu olumlu gelişmeler, gidenlerin kendi değerlerine yabancılaşması ve Rusya'nın baskıları gibi nedenlerle meyvelerini veremeden engellenmiştir. (Ersoy, 1991: 150-152) Öyleyse Rusya Müslümanları da Süleymaniye ile temsil edilen mükemmellikten uzaktırlar. Çünkü bunu gerçekleştirmek için öncelikle kendi kendini idare edebilecek kudrete ihtiyaç vardır. Kendi bağımsızlığını koruyamayanlar hem sahip oldukları manevi değerleri sonraki nesillere aktarmakta zorlanırlar hem de diğer Müslümanlara yardım edemezler. İdeal İslam toplumunu arama yolculuğu devam etmektedir.

Bir dönem Türklüğün, ilmin ve imanın ata yurdu olan Türkistan'da da manzara korkunçtur. Sokaklarında sayısız medresenin bulunduğu Buhara'da ilim yoktur. Rasathaneleriyle ünlü Semerkant, hurafelerin karanlığında nefessiz kalmıştır. Cehalet nifakı azdırmış, ahlâk sükût etmiştir. Taassup her hayırlı hamlenin önünü alırken cahil hocalar rezilliklerini sünnet diye pazarlamaktadır. İlimin ve ahlâkın neslinin tükendiği Türkistan'da bolluk yaşanan şeylerin ilki cehaletken ikincisi şuaradır. Kadın ve oğlana ağız suyu akıtmayı şiir zanneden bu sanatkarları eleştirmek mümkün değil, çünkü tasavvuf her şeye kılıf. (Ersoy, 1991: 152-155)

Doğu Türkistan'da benzer bir durum söz konusu. Din ancak bir görenek... Dünyadan kopuk bu coğrafya ne ilmî ne de dinî yeniliklerden haberdar. Adeta zaman donmuş... Kur'an'ı Çince gibi kıraat eden bu insanların dini anlamaları mümkün değil... Bu durum yalnız onların değil tüm Müslümanların ortak meselesi... (Ersoy, 1991: 155-156). Ümmet adına Osmanlı padişahının halini sormaktan başka bir şey yapamayacak durumda olan Doğu Türkistan, Akif'in aradığı ideal toplum olmaktan uzaktır.

Doğruluk, ahde vefa, vaade sadakat, şefkat, zayıfın hakkını gözetme, az ile kanaat, cömertlik, namusa düşkünlük, kutsal için canını feda edebilecek adanmışlık, kişisel ihtiraslardan kurtulmuş olma, batının yalnızca fenni ile ilgilenip moda vb. zararlı özelliklerine mesafeli durabilme gibi vasıflarıyla Akif'in ideal toplumunda bulunması gereken tüm özellikler Japon toplumunda mevcuttur (Ersoy, 1991:157). Eksik olan tek şey kelime-i şahadettir. Bunun için de Osmanlı'nın himmetine ihtiyaç vardır.

Hindistan'da, İngiliz mektebinde tahsil gören, mana köklerine bağlı, mukallit olmayan, fuhuş ve içkinin tuzağına düşmemiş yeni bir nesil yetişmektedir. Ancak bu milletin Müslüman Türk'ün ruh-i şehametine sahip olmayışı esareten kurtulmalarını zorlaştırmaktadır (Ersoy, 1991: 158-159). Her ne kadar kalabalıklar kendilerine rehberlik edecek münevver beklese de Hint Müslümanlarının da aranan ideal toplum olmadığı ortadadır.

Meşrutiyetin ilanı, Müslüman dünyasını kuşatan bu karanlık gecenin içinde yalancı bir şafak gibi parlayıp sönmüştür. İlme, sanayiye, kanuna ve eğitime sarılmak varken kargaşaya teslim olan Osmanlı, fikir özgürlüğü diye nifakı beslemiş, kardeşliğin birleştiriciliği yerine kavmiyetçiliğin ayrıştırıcılığına sarılmış, aydını ile halkı arasında iletişim olmayan felçli duruma sürüklenmiştir (Ersoy, 1991: 163- 165).

Sonuç

Abdürreşid İbrahim ile yaptığımız gezinti de bize gösteriyor ki ideal İslam toplumunu temsil etme noktasında Müslüman halklar Süleymaniye'nin muhteşemliğinden çok uzaktırlar. Birlik, beraberlik, ilimde yarışma, adalet, ahlâk ve refah gibi konularda Süleymaniye'nin temsil ettiği zirvenin çok ama çok gerisindedirler. Bunun yanında ümmetin hali tam olarak Galata Köprüsü'nün durumuna uygundur. Modern bir köprüyü (mimari yapı burada toplumsal ihtiyaçların sembolüdür) inşa edemeyen, bunun için ekonomik, teknolojik, insan gücü vb. alanlarda yeterliliği olmayan, daima başkasına muhtaç bir toplum... Osmanlı da bunların arasındadır. Oysa İslâm'ın son lem'a-i ümidi bu millettir (Ersoy, 1991: 187) . Mevcut durum ıslah edilmediğinde yaşanacakların bugüne kadar yaşanan acılarla kıyası mümkün değildir.

Ailelerin aç ve çıplak, milletin vatansız kalmaması için, namusun payımal, camilerin opera ve kilise olmaması için, sahip olunan bu topraklarda dilenci durumuna düşmemek için gözyaşı yerine ter dökmek gerekmektedir. (Ersoy, 1991: 168-170) Aydın ile halk arasındaki yabancılaşmayı bitirmek ve içtimai bünyedeki felci yenmek gerekmektedir. 'Her şeyden önce millet ve devlet olarak hayatta kalmak, sonrasında yeni Süleymaniyeler inşa edebilmek için, dini asr-ı saadetteki gibi algılayıp mana köklerimizden kopmadan batının ilim ve tekniğini tevarüs etmeliyiz' mesajı bizce metnin olması gerekeni işaret ederken söyledikleridir.

Mehmet Âkif, Süleymaniye Kürsüsünde adlı eserinde seçtiği mimari yapıları birer sembol olarak kullanmış, okuyucusuna İslam âleminin içinde bulunduğu durumu son derece gerçekçi gözlemlerle⁷ anlatmış ve olması gerekene işaret ederek metnini sonlandırmıştır. Buradan şunu da anlıyoruz ki bir gün İslâm ümmeti ayakları üzerinde doğrulur ve yeniden muktedir olursa bunu İslâm toplumunun ürettiği sanat eserlerinden anlamak mümkün olacaktır. Akif'in koyduğu ölçütle ancak bir medeniyet kemale erdiğinde Süleymaniyevâri bir inci ortaya konabilir.

⁷ Âkif'in Tatar Türkleri, Türkistan, Uygur ve Japonya'ya dair bilgileri Abdürreşid İbrahim'in Sırat-ı Müstakim'de yayınlanan mektuplarından ve 'Âlem-i İslam' adlı eserinden edindiği bilinmektedir (Karabiber, 2009: 596).

KAYNAKÇA

- ERSOY, Mehmet Âkif (1991). *Safahat*, (Haz. : Ertuğrul DÜZDAĞ), İstanbul: İz Yayıncılık.
- KARABİBER, Namık Kemal (2009). "Süleymaniye Kürsüsündeki Vaiz: Abdürreşid İbrahim Efendi (1857/1944)", *Uluslararası1. Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. 2. Burdur: 593-604.
- OKAY, Orhan ve KAHRAMAN, Âlim (2001). "İslâmcılık", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul: TDV, 70-71.
- TÜRKÖNE, Mümtazer, (2001). "İslâmcılık", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul: TDV, 60-62.
- http://www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail_suleymaniye-kulliyesi_10014.html